

Powiatowe Centrum
Pomocy Rodzinie
w Kętrzynie

**POWIATOWY PROGRAM KOREKCYJNO-EDUKACYJNY
DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC W RODZINIE
NA LATA 2011-2020**

Kętrzyn 2011

Spis treści

Wstęp.....	3
I. Podstawa prawna	6
II. Założenia merytoryczne programu	6
III. Adresaci programu	8
IV. Realizatorzy programu	9
V. Cele programu	9
VI. Procedury kwalifikacji uczestników programu	10
VII. Reguły uczestnictwa w programie.....	10
VIII. Harmonogram zadań	11
IX. Przebieg programu	11
X. Zasady finansowania programu	13

***„Każda próba narzucenia własnej woli
komuś innemu jest przemocą”***

Mahatma Gandhi

Wstęp

Przemoc jest zjawiskiem coraz bardziej powszechnym. Coraz częściej można się z nią zetknąć na ulicy, w szkole, a nawet we własnym domu. W domu, który powinien być miejscem bezpiecznym. Miejscem, w którym można odpocząć po męczącym dniu, przeczytać książkę lub porozmawiać z kimś, kogo się kocha. Czasem jednak bywa inaczej. Zdarza się, że każdy powrót do domu wywołuje ogromną niechęć i lęk. Przemoc w rodzinie jest tym rodzajem przemocy w stosunku do osób bliskich, której ujawnienie jest wyjątkowo trudne.

Przemoc w literaturze specjalistycznej jest definiowana jako zespół atakujących, nadzorujących i kontrolujących zachowań o charakterze fizycznym, seksualnym i emocjonalnym, których celem jest zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerenności, podporządkowanie jej myśli i działań żądaniom i potrzebom sprawcy¹.

W polskim ustawodawstwie definicja przemocy domowej zawarta jest w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która definiowana jest jako *„jednorazowe albo powtarzające się, umyślnie działanie lub zaniechanie, naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną,*

¹ A. Lipowska-Teutsch, Wychować, wyleczyć, wyzwolić, Warszawa 1998r., s.12

powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.²

Wymieniona ustawa wskazuje, „*że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności*”³. Jednocześnie nakłada na organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, określając zakres pomocy udzielanej ofiarom oraz wskazując środki mające na celu oddziaływania wobec sprawców przemocy domowej.

Praca z osobami stosującymi przemoc, stawia istotny dylemat: „Jak pomóc człowiekowi, który niewłaściwie wykorzystuje swoją przewagę tak, aby nie wpaść w pułapkę powtórzenia wzorca będącego powodem zgłoszenia się tegoż człowieka do nas”. Innymi słowy, „jak pomóc, aby samemu nie stać się kolejnym sprawcą, który tym razem korzysta z przewagi instytucjonalnej?”. „Jak pomóc, aby ta pomoc była okazją do brania odpowiedzialności za własne zachowanie?”. Naganność ich postępowania skłania raczej do karania niż wnikliwego zastanowienia się, dlaczego to robią. Coraz częściej jednak podejmowane są próby oddziaływania na sprawców, które zmierzają do nauczenia ich samokontroli i wyzwolenia spod wpływu nałogowej agresywności. W wielu przypadkach przemoc związana jest z nietrzeźwością sprawców, ale alkohol nie powinien być obarczony bezpośrednią i wyłączną odpowiedzialnością za przemoc, nie mniej jednak osłabia on racjonalną kontrolę nad zachowaniem i nasila gotowość reagowania złością. Niejednokrotnie osoby stosujące przemoc w ogóle nie podejmują próby kontrolowania swojego gniewu, a nawet z premedytacją go potęgują. Istotną rolę w stosowaniu przemocy może też odegrać biologicznie zdeterminowana gwałtowność i intensywność reagowania emocjonalnego, które wymykają się spod kontroli, jednak nie usprawiedliwiają one sprawców i nie zdejmują z nich odpowiedzialności za krzywdzenie innych.

² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005r., nr 180 poz. 1493 z późn. zm.)

³ Tamże

Osoby stosujące przemoc na ogół starają się znaleźć uzasadnienie dla aktów przemocy. Szczególnie dotyczy to negowania osobistej odpowiedzialności za wyrządzone szkody i obciążenia odpowiedzialnością ofiary. Postępowanie sprawców dodatkowo bywa wspierane przez czynniki kulturowe. Przez wieki bowiem przemoc w stosunku do kobiet i dzieci była akceptowana nie tylko obyczajowo ale i prawnie. Niezbędne są więc działania, skierowane zarówno do ofiar jak i sprawców przemocy domowej.

Z jednej strony potrzebne są działania wzmacniające skuteczność ochrony ofiar przed sprawcami przemocy. Potrzebne więc są miejsca, w których ofiary otrzymują pomoc bytową i potrzebni są ludzie, którzy dostarczą im wsparcia emocjonalnego, pomogą w zmianie życia i wzmocnieniu siebie, które pomogą także rozwiązać problemy natury prawnej. Z drugiej strony ważne są działania powstrzymujące sprawców i prowadzące do zakończenia przemocy w rodzinie. Temu mają służyć programy korekcyjno-edukacyjne skierowane do osób stosujących przemoc. Należy podkreślić, że pełnią one rolę pomocniczą. Podstawową rangą w przeciwdziałaniu przemocy domowej przypisuje się jednak interwencji karno-administracyjnej. Zgodnie z art. 207§1 Kodeksu Karnego, przemoc domowa jest przestępstwem. Przestępstwo to znane jest w polskim kodeksie karnym jako przestępstwo znęcania się nad rodziną.

Znęcanie się nad rodziną należy do przestępstw ściganych z urzędu, czyli organy ścigania są zobowiązane do wszczęcia postępowania, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że doszło do przestępstwa. Do wszczęcia postępowania nie jest, więc wymagana skarga osoby pokrzywdzonej.

Istotne znaczenie ma tutaj równowaga pomiędzy stosowaniem interwencji karno-administracyjnej a działaniami korekcyjno-edukacyjnymi, bez nadmiernego przeceniania którejś z tych metod. Obie, stosowane wspólnie i z rozwagą, przyniosą oczekiwane rezultaty.

Prezentowany Program powstał w odpowiedzi na Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, jako część systemu działań skierowanych na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i dopełnienie form administracyjno-prawnych podejmowanych wobec sprawców przemocy. Opracowany został z uwzględnieniem

Wytycznych do tworzenia modelowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Program jest zgodny z zapisami ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, z rozporządzeniem ministra pracy i polityki społecznej w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz ze wskazówkami do procedur ewaluacji programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie opracowany przez Wojewódzki Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie działający przy Wojewodzie Warmińsko-Mazurskim.

I. Podstawa prawna:

1. Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005r. nr 180, poz. 1493 z póź. zm.);
2. Ustawa z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009r. nr 175, poz. 1362 z póź. zm.);
3. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (Dz. U. z 2006r. nr 127, poz. 890);
4. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Warszawa 2006;
5. Wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie (załącznik nr 2 do Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie).
6. Wskazówki do procedur ewaluacji programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie (Wojewódzki Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie działający przy Wojewodzie Warmińsko-Mazurskim).

II. Założenia merytoryczne programu:

1. Przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, które przynosi zyski i straty dla sprawcy.
2. Przemoc domowa jest tolerowana i wzmacniana przez postawy i poglądy wielu ludzi często zakorzeniona jest we wzorach postępowania przekazywanych z pokolenia na pokolenie.
3. Przemoc domowa jest szkodliwym i raniącym nadużywaniem siły i władzy oraz dążenie do kontrolowania współmałżonki/współmałżonka, partnerki/partnera, dziecka lub sytuacji rodzinnej.
4. Można nauczyć się nie stosowania przemocy, nigdy nie należy godzić się na przemoc i rezygnować z jej powstrzymania.
5. Stosowanie przemocy w żadnym przypadku nie może być usprawiedliwiane stwierdzeniem, że było skutkiem prowokacji ze strony ofiary.
6. Korzenie przemocy domowej tkwią w stereotypach kulturowych i obyczajowych dotyczących płci, rasy, orientacji seksualnej, które usprawiedliwiają dyskryminację jednostek i grup społecznych.
7. Stosowanie przemocy domowej jest wyborem, za który sprawca ponosi odpowiedzialność moralną i prawną.

Zawartość merytoryczna programu koncentruje się na poniższych elementach:

1. *Edukacja* – program dostarcza informacji, które mają pomóc uczestnikowi zrozumieć dynamikę przemocy w kontekście procesów uczenia się społeczno-kulturowego i socjalizacji w roli męskiej/żeńskej oraz konfrontują wszystkie przekonania i postawy, przy pomocy których sprawcy usprawiedliwiają stosowanie przemocy. Uczestnicy uczą się w jaki sposób ich zachowanie krzywdząco wpływa na członków ich rodziny i na ich wzajemne relacje. Podczas zajęć sprawcy przygotowani są do wzięcia pełnej odpowiedzialności moralnej i psychicznej za swoje czyny, a także do rozpoczęcia pozytywnych zmian w ich relacjach osobistych.

2. *Rozpoznawanie i zmiana systemu przekonań i postaw osobistych* – podczas zajęć uczestnicy mają okazję badania osobistego systemu przekonań, postaw i nastawień emocjonalnych, które inicjują i wzmacniają stosowanie przez nich przemocy. Promowane są wartości i postawy, które stanowią konstruktywną alternatywę wobec postaw wspierających przemoc.
3. *Zmiany behawioralno-poznawcze* – uczestnicy podczas zajęć ćwiczą nowe konstruktywne formy myślenia i reagowania, co ma służyć im w skutecznej kontroli szkodliwych zachowań oraz sprzyjać odpowiedzialnemu podejmowaniu decyzji w sytuacjach konfliktowych i utrzymywaniu poprawnych relacji międzyludzkich bez przemocy.

Podstawowe treści edukacyjne:

- a) społeczno-kulturowe źródła i okoliczności towarzyszące przemocy domowej;
- b) problemy władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich;
- c) planowanie i rozwijanie samokontroli;
- d) alkohol i patologia życia rodzinnego;
- e) komunikacja interpersonalna;
- f) promocja pozytywnych standardów i wartości;
- g) przemoc seksualna;
- h) dzieci, przemoc i wychowanie;
- i) tolerancja i szacunek wobec osób starszych i niepełnosprawnych będących często ofiarami przemocy.

III. Adresaci programu:

Adresatami są osoby mieszkające na terenie powiatu kętrzyńskiego, stosujące przemoc wobec partnerki/partnera i/lub innych członków rodziny:

- 1) osoby kierowane sędownie, które w związku ze stosowaniem przemocy w rodzinie zostały zobowiązane przez sąd do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc w rodzinie;
- 2) osoby, skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych;
- 3) osoby kierowane przez Policję, objęte procedurą „Niebieskich Kart”;
- 4) osoby kierowane przez pomoc społeczną, organizacje pozarządowe, kościoł, organizacje kościelne i inne instytucje;
- 5) osoby, które uczestniczą w terapii uzależnień od alkoholu lub narkotyków (w tym przypadku program korekcyjno-edukacyjny stanowi uzupełnienie tej podstawowej terapii);
- 6) osoby, które samodzielnie podjęły decyzję o uczestnictwie w Programie.

IV. Realizatorzy programu:

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kętrzynie realizuje Program przy współpracy z instytucjami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie: Sądem Rejonowym w Kętrzynie, w tym z Zespołem Kuratorskim Służby Sądowej, Policją, ośrodkami pomocy społecznej, Zakładem Karnym w Dublinach, Poradnią Terapii Uzależnień oraz organizacjami samorządowymi z terenu powiatu kętrzyńskiego.

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne prowadzone są przez dwie osoby – kobietę i mężczyznę. Prowadzenie zajęć przez współdziałające ze sobą osoby różnej płci pozwala pokazać sprawcom modelową, partnerską relację między kobietą a mężczyzną. Osoby prowadzące zajęcia korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie posiadają wyższe wykształcenie oraz specjalistyczne przeszkolenie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i praktycznych metod oddziaływań psychologicznych.

W uzasadnionych przypadkach oddziaływania korekcyjno-edukacyjne prowadzone są przez jednego terapeutę.

V. Cele programu:

Głównym celem realizacji Programu jest powstrzymanie sprawców i zakończenie przemocy w rodzinie.

Cele szczegółowe:

- ⇒ korygowanie niepożądanych i szkodliwych zachowań i postaw, która zmniejszy ryzyko dalszego stosowania przez nie przemocy;
- ⇒ zwiększenie zdolności do samokontroli agresywnych zachowań i do konstruktywnego współżycia w rodzinie.

VI. Procedury kwalifikacji uczestników programu:

Warunkiem przyjęcia do Programu jest podpisanie pisemnej zgody uczestnictwa w nim.

Do programu nie przyjmuje się osób:

- ⇒ chorych psychicznie;
- ⇒ z poważnymi zaburzeniami osobowości antyspołecznej oraz z zaburzeniami osobowości pogranicznej;
- ⇒ uzależnionych od alkoholu i narkotyków, którzy nie przeszli podstawowego cyklu terapii.

VII. Reguły uczestnictwa w programie:

1. Warunkiem przyjęcia osoby do Programu jest:
 - ⊗ uznanie przez nią faktu stosowania przemocy we własnej rodzinie,
 - ⊗ systematycznej obecności na zajęciach,
 - ⊗ bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach oraz w innych miejscach pobytu.
2. Szczegółowe reguły uczestnictwa zawarte zostaną w kontraktach podpisywanych przez uczestników.

3. Dane osób samodzielnie podejmujących decyzję o uczestnictwie w Programie objęte są tajemnicą, z wyłączeniem osób związanych z realizacją Programu oraz członków rodziny.
4. W trakcie realizacji Programu, następuje monitorowanie zachowań o rzeczywistej sytuacji w rodzinie.
5. Wobec osób skierowanych decyzją sądu uchylających się od uczestnictwa w zajęciach stosuje się powiadomienie sądu o tym fakcie.

VIII. Harmonogram zadań:

Program realizowany jest przez następujące etapy:

1. Nabór uczestników Programu.
2. Konsultacje indywidualne z uczestnikami Programu i z członkami ich rodzin.
3. Wywiady diagnostyczne.
4. Wykluczenie chorób psychicznych, zaburzeń osobowości antyspołecznej oraz zaburzeń osobowości pogranicznej.
5. Prowadzenie zajęć indywidualnych i grupowych.
6. Utrzymywanie stałych kontaktów z członkami rodzin uczestników Programu.
7. Ewaluacja.
8. Konsultacje z instytucjami i organizacjami przeciwdziałającymi przemocy w rodzinie.
9. Monitoring.

IX. Przebieg programu:

1. Nabór uczestników Programu – współpraca z sądem, Policją, ośrodkami pomocy społecznej i innymi podmiotami współdziałającymi na tym polu.
2. Konsultacje indywidualne z uczestnikami Programu i z członkami ich rodzin. Celem spotkań indywidualnych jest poznanie uczestników, rozpoznanie diagnostyczne oraz motywacja do udziału w Programie.

3. Wywiady diagnostyczne (rozpoznanie indywidualnej sytuacji klienta) – wizyty domowe, zebranie dokumentacji pod kątem:
 - ⇒ rzeczywistych okoliczności skierowania do Programu,
 - ⇒ określenie czy uczestnik Programu aktualnie stosuje przemoc,
 - ⇒ najgroźniejsze i typowe formy i okoliczności przemocowych zachowań,
 - ⇒ aktualną sytuację rodzinną i zawodową,
 - ⇒ cechy osobiste istotne dla pracy korekcyjnej.
4. Wykluczenie zaburzeń emocjonalnych, w szczególności związanych z zaburzeniami osobowości antyspołecznej oraz zaburzeniami osobowości pogranicznej – konsultacje z psychologiem.
5. Prowadzenie zajęć indywidualnych i grupowych – Program realizowany jest w małych grupach warsztatowych (od 10 do 15 osób). W szczególnych przypadkach liczba uczestników może ulec zmianie. Łączny czas oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie obejmuje od 60 do 120 godzin zajęć, a przerwy między kolejnymi zajęciami nie są dłuższe niż tydzień. Długość cykli korekcyjno-edukacyjnych uzależniona jest od rodzaju i specyfiki grupy uczestników oraz od wyboru sposobu prowadzenia zajęć.
6. Utrzymywanie stałych kontaktów z członkami rodzin uczestników Programu w celu uzyskiwania rzetelnych i wiarygodnych informacji na temat zachowania uczestników Programu wobec członków swoich rodzin – konsultacje z członkami rodzin osób stosujących przemoc w rodzinie odbywają się przez cały czas trwania oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (częstotliwość spotkań w miarę potrzeb). Istotną rolą tych spotkań jest ustalenie obecnej sytuacji, jak i zweryfikowania informacji dotyczących stosowania przemocy przez uczestników zajęć. Forma tego kontaktu polega na chronieniu bezpieczeństwa ofiar i dostarczaniu rzetelnych informacji o zachowaniu uczestników Programu wobec swojej rodziny. Jednocześnie członkowie rodzin motywowani są do własnej pracy związanej z przeszłością, to znaczy do korzystania z formy pomocy zgodnej z rozpoznaniem i własną potrzebą.

7. W ramach Programu, dla osób zainteresowanych odbywają się spotkania indywidualne z psychologiem i prawnikiem oraz udział w grupie wsparcia dla osób stosujących przemoc w rodzinie.
8. Ewaluacja – uczestnicy Programu wypełniają ankietę, ukierunkowaną na uzyskanie informacji, niezbędnych do poprowadzenia przedmiotowych analiz przed rozpoczęciem zajęć, w trakcie realizacji zajęć i po zakończeniu zajęć. Badania ewaluacyjne mają na celu ocenę rezultatów i efektywności Programu. W tym celu realizatorzy Programu utrzymują kontakt z osobami wobec, których sprawcy stosowali przemoc. Uzyskiwane informacje są bardzo przydatne i wykorzystywane do kolejnych edycji oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.
9. Konsultacje z instytucjami i organizacjami przeciwdziałającymi przemocy w rodzinie – konsultacje z przedstawicielami instytucji kierujących osoby do Programu, omówienie rezultatów wypracowanych przez uczestników.
10. Monitoring uczestników Programu w zakresie stosowania przemocy wobec partnerek/partnerów, członków rodziny, prowadzi się 4-krotnie od zakończenia zajęć na podstawie pisemnej zgody uczestników. Monitorowanie prowadzi się poprzez wizytacje w środowisku, kontakt z innymi członkami rodziny nie zamieszkującymi wspólnie, z kuratorami, dzielnicowymi, pracownikami socjalnymi, i innymi.

X. Zasady finansowania programu:

Otrzymanie dotacji na realizację zadania z zakresu administracji rządowej warunkuje realizację Programu, z uwagi na brak środków w budżecie Powiatu.

Uczestnicy Programu, którzy pozytywnie ukończyli zajęcia otrzymują zwrot kosztów przejazdu w miarę posiadanych środków finansowych. Wysokość zwrotu kosztów podróży jest zgodna z obowiązującymi przepisami PCPR w Kętrzynie.

Opracowanie:

Alicja Zawisza – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kętrzynie
pod kierunkiem Małgorzaty Bejnarowicz – Dyrektora PCPR w Kętrzynie